

DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-2\(34\)-236-243](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-2(34)-236-243)

УДК 001.891:[336.77:658.91](477)

JEL classification: M1; M4

Юлія Перетяцько

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)
E-mail: yuliaperetiatko@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1559-3710>
ResearchID: M-5332-2016

Павло Нагорний

здобувач вищої освіти (магістр)
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)
E-mail: inn5665@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8311-2491>

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ДОСЛІДЖЕНЬ З ФІНАНСОВОГО ЛІЗИНГУ

У статті проаналізовані дисертаційні роботи на здобуття наукового ступеня за спеціальністю бухгалтерський облік, аналіз та аудит з питань фінансового лізингу з метою оцінки стану вивчення проблематики та виявлення перспектив подальших розробок. Дослідження проводилось на основі авторефератів дисертацій за допомогою національного репозитарію академічних текстів (<https://nrat.ukrintei.ua/>) за ключовим словом “лізинг”. За результатами пошуку було знайдено 11 робіт. У загальному плані дослідження здійснювались в обліковому аспекті у поєднанні з аналізом (6 робіт) та аудитом (3 роботи). Найбільш дослідженими питаннями є методичні аспекти формування інформації про фінансовий лізинг в обліку та звітності, понятійний апарат, класифікація, документування, методика здійснення економічного аналізу та аудиту фінансового лізингу.

Незважаючи на ступінь вирішення завдань обліково-аналітичного напрямку питання фінансового лізингу залишаються актуальними. Перспективними напрямами є: методологічні засади обліку, аналізу та аудиту фінансового лізингу; автоматизація облікових процесів фінансового лізингу; формування теоретико-методичних рекомендацій для відображення в обліку повернення лізингового майна, передачі лізингового майна третім особам тощо.

Ключові слова: фінансовий лізинг; лізинг; облік; аналіз; аудит; наукові дослідження.

Табл.: 1. Бібл.: 10.

Постановка проблеми. Фінансовий лізинг є ефективним джерелом фінансування засобів праці в умовах обмеженості грошових коштів підприємства. Придбання основних засобів за рахунок фінансового лізингу дозволяє не відволікати значні обсяги готівкових коштів з обороту, а порівняно з кредитом має переваги у відсоткових ставках.

У 1994 році фінансовий лізинг як різновид лізингу був унормований Законом України “Про оподаткування прибутку підприємства”, а в 1997 році Законом України “Про лізинг” врегульовано економіко-правові засади.

У цей період фінансовий лізинг як недосліджений (новий) об’єкт у системі обліково-аналітичного забезпечення привертає увагу вітчизняних дослідників та науковців. Недостатність, а подекуди відсутність розробок теоретичного та методичного характеру зумовлювала такі завдання: розробка

понятійного апарату, впровадження методики відображення операцій фінансового лізингу на рахунках бухгалтерського обліку, документування, визначення системи класифікаційних ознак, формування елементів облікової політики, розробка методики контролю, аудиту та аналізу операцій фінансового лізингу. Вирішення поставлених завдань переважно здійснюється шляхом наукових досліджень, а результати оприлюднюються в дисертаційних роботах.

Аналіз наукових здобутків дозволяє оцінити ступінь вивчення проблеми та слугує індикатором для виявлення перспектив подальших досліджень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретико-методичні аспекти обліку, аналізу, контролю та аудиту фінансового лізингу досліджувалися у працях вітчизняних учених: А. Г. Загороднього, Л. М. Братчук, Ф. Ф. Бутинця, А. М. Герасимовича, В. С. Леня, Я. В. Онищука та інших.

Фінансовий лізинг був об'єктом дослідження дисертаційних робіт: С. М. Лайчук, Т. А. Бондар, О. М. Колеснікова, О. В. Годованець, О. М. Розмислов, Т. І. Хомуляк, О. В. Ілляшенко, Н. О. Лобода, С. П. Ніколаєва, І. В. Клименко. У теоретичному аспекті автори досліджували сутність лізингу, класифікацію для цілей бухгалтерського та управлінського обліку, принципи фінансового лізингу. У практичному – документування, відображення операцій фінансового лізингу у фінансовій та статистичній звітності, кореспонденцію рахунків, систему показників ефективності операцій фінансового лізингу, систему внутрішнього контролю тощо.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Не применшуючи значення отриманих наукових результатів слід зазначити, що комплексного дослідження наукових розробок у сфері обліку, аналізу та аудиту фінансового лізингу здійснювалось не достатньо, а тому потребує детального вивчення та узагальнення.

Метою статті є дослідження дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня за спеціальністю “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит”, які присвячені питанням фінансовому лізингу для оцінки стану вивчення проблематики та виявлення перспектив подальших розробок.

Виклад основного матеріалу. З метою дослідження стану наукових розробок з питань фінансового лізингу в обліку, аналізі, аудиті та оподаткуванні було досліджено автореферати на здобуття наукового ступеня на платформі національного репозитарію академічних текстів (<https://nrat.ukrintei.ua/>) за ключовим словом “лізинг” без часових обмежень. За результатами пошуку було знайдено 11 документів. Відзначимо, що в огляді будуть брати участь 10 робіт, без врахування дисертаційної роботи на тему “Обліково-аналітичне забезпечення фінансового лізингу: теорія та методика” співавтора статті, яка захищена у 2012 році.

Перша наукова робота була захищена у 2002 році, остання – у 2015 році. Найбільше робіт було захищено у 2005 році – 3. У 2004, 2008, 2009, 2010, 2014 році – по одній роботі.

Фінансовий лізинг науковцями розглядався в обліковому аспекті у поєднанні з аналізом (О.М. Колеснікова, О.В. Годованець, О. М. Розмислов, Н. О. Лобода, І. В. Клименко); аудитом (С. М. Лайчук, Т. А. Бондарь, Т. І. Хомуляк), контролем (О. В. Ілляшенко). Робота С. П. Ніколаєва присвячена обліковим питанням діяльності лізингових компаній. Низка досліджень має галузеве спрямування: сільське господарство – О. М. Колеснікова, Н.О. Лобода; автотранспортні підприємства – О. М. Розмислов, І. В. Клименко.

Перша дисертаційна робота на тему: “Облік і контроль лізингових операцій: теорія і практика” була захищена С. М. Лайчук у 2002 році [1]. Головними результатами дослідження є: доповнено склад об’єктів лізингу; уточнено порядок та систему документального оформлення; запропоновано методику визначення строку корисної експлуатації та ліквідаційної вартості об’єктів лізингу; розширено аналітичний облік об’єктів лізингу за напрямом використання. Авторка вперше розробила програму аудиторського дослідження лізингових операцій та запропонувала класифікатор типових порушень.

У 2004 році відбувається захист дисертаційної роботи Т.А. Бондар на тему: “Облік і контроль лізингових процесів: сучасний стан та перспективи розвитку” [2]. Авторка зосереджує свою увагу на процесі документального забезпечення лізингових операцій. А саме, розробляє уніфіковану форму первинного обліку приймання-передачі предметів лізингу та аналітичного обліку розрахунків за лізинговими операціями. У коло зору потрапляють питання класифікації, визначення економічної сутності поняття „лізинг” та система внутрішнього контролю розрахунків за лізинговими платежами. Т. А. Бондар пропонує перелік основних процедур контролю для виявлення випадків шахрайства і правопорушень.

У 2005 році захищено три наукові роботи авторів: О. М. Колеснікової, О. В. Годованець та О. М. Розмислової.

Робота О. М. Колеснікова характеризується галузевим аспектом і присвячена питанням обліку та аналізу лізингових операцій у сільському господарстві [3]. Головними напрацювання авторки є пропозиції з вдосконалення системи державної підтримки лізингової діяльності в аграрній сфері та процедури обліку й аналізу лізингових операцій в умовах застосування комп’ютерних технологій.

О. В. Годованець у своїй роботі на тему: “Облік та аналіз фінансового лізингу як форми інвестування” [4] удосконалює систему реєстрів об’єктів фінансового лізингу та пропонує методичний інструментарій аналізу ефективності інвестицій. Водночас наводить власне трактування сутності лізингу.

О. М. Розмислов у своїй роботі на тему: “Облік і аналіз оновлення рухомого складу автотранспортних підприємств на умовах фінансового лізингу” [5] пропонує алгоритм відображення в обліку об’єктів фінансового лізингу на основі поєднання юридичної сутності й економічної форми; підхід

до визначення ефективності лізингових операцій; набір обмежень, які суттєво впливають на оновлення рухомого складу, в умовах використання економіко-математичної моделі вибору оптимальної комбінації варіантів оновлення; критерії впливу господарських операцій на оперативний, фінансовий та управлінський облік при використанні фінансового лізингу.

Т. І. Хомуляк у роботі на тему: “Облік і аудит лізингових операцій”, яка захищена у 2008 році пропонує моделі обліку фінансового та оперативного лізингу; систему облікових реєстрів лізингових операцій та форми внутрішньої звітності. Окремо слід відзначити результати напрацювань з аудиту для лізингових компаній. Автор також надає власне бачення поняття “лізинг” та розробляє систему ознак для його класифікації.

Наступна захищена робота датується 2009 роком на тему: “Облік і контроль лізингу в промисловості” О. В. Ілляшенко. У роботі запропоновано використання системного підходу до контролю лізингових операцій на основі системи COSO. Розроблено контрольну-аналітичну модель взаємодії підприємств у системі лізингових відносин на засадах математичного інструментарію класичних кооперативних ігор [7].

У роботі на тему: “Методика та організація обліку і аналізу лізингових операцій” (2010 рік) Н. О. Лобода [8] зосереджує свою увагу на практичних аспектах обліку та аналізу лізингових операцій для сільськогосподарських підприємств. Головні результати роботи: удосконалено систему первинного обліку операцій та запропоновано інтегрований показник ефективності здійснення лізингових операцій.

Окрему увагу заслуговує робота С. П. Ніколаєвої на тему: “Бухгалтерський облік основної діяльності лізингових компаній” (2014 р.) [9]. Вперше об’єктом наукового дослідження стають лізингові компанії. Авторка розробляє методичні підходи до ведення бухгалтерського обліку; наводить форми управлінської звітності та алгоритм проведення внутрішнього аудиту лізингових компаній; вносить пропозиції до Податкового кодексу України та НП(с)БО щодо оподаткування та обліку лізингових операцій.

Остання захищена дисертаційна робота датується 2015 роком на тему: “Бухгалтерський облік та аналіз автотранспортних послуг в умовах лізингу” І. В. Клименко [10]. Особливістю результатів дослідження є спрямованість об’єкта дослідження – автотранспортні послуги, в межах якого здійснювалась розробка рекомендацій з обліку та аналізу лізингових операцій. Головними здобутками є: формування організаційно-методичних засад бухгалтерського та управлінського обліку й аналізу автотранспортних послуг; калькулювання собівартості відповідних послуг; відображення витрат, пов’язаних з наданням таких послуг; розробка форм управлінської звітності, класифікація лізингу; моделювання галузевого механізму укладання лізингової угоди.

Основні результати наукових досліджень розкриваються через елементи наукової новизни визначеними авторами робіт (табл. 1).

Таблиця 1

Основні результати досліджень із фінансового лізингу

Показник	Наукові результати		
	Вперше	Удосконалено	Подальший розвиток
Понятійний апарат		О. М. Колеснікова	Т. А. Бондар, О. В. Годованець, О. М. Розмислов, Т. І. Хомуляк, Н. О. Лобода, С. П. Ніколаєва
Класифікація лізингу	С. М. Лайчук	Т. А. Бондар	Т. І. Хомуляк, С. П. Ніколаєва, І. В. Клименко
Програма проведення аудиторської перевірки	С. М. Лайчук	С. П. Ніколаєва, Т. А. Бондар	
Документальне оформлення	Т. А. Бондар, Н. О. Лобода, С. П. Ніколаєва, І. В. Клименко	С. М. Лайчук, О. В. Годованець, Т. І. Хомуляк, Н. О. Лобода	О. М. Колеснікова
Контрольні процедури	Т. А. Бондар	О. В. Ілляшенко	
Договір лізингу		Т. А. Бондар, О. М. Колеснікова	
Податкові розрахунки	О. М. Колеснікова, С. П. Ніколаєва		
Автоматизація обліку (аналізу)		О. М. Колеснікова	Т. І. Хомуляк
Економічний аналіз	Н. О. Лобода,	О. М. Розмислов, Н. О. Лобода, І. В. Клименко	О. В. Годованець

Найбільш вивченими питаннями у сфері обліку, аналізу та аудиту операцій фінансового лізингу є: понятійний апарат, класифікація, документальне оформлення лізингових операцій (первинні документи, регістри, форми внутрішньої звітності) та методика проведення економічного аналізу. Усі досліджені дисертаційні роботи мають пропозиції з обліку лізингових операцій.

Висновки та пропозиції. Наукові дослідження з питань фінансового лізингу за спеціальністю 08.00.09 (08.06.04) – Бухгалтерський облік, аналіз та аудит здійснювалися в межах здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, які мають на меті вдосконалення теоретико-організаційних, методичних та практичних положень. Перша наукова робота захищена у 2002 році, остання – у 2015 році. Загалом захищених робіт – 11.

Дослідження здійснювались в обліковому аспекті в поєднанні з аналізом (6 робіт) та аудитом (3 роботи).

Найбільш дослідженими питаннями є методичні аспекти формування інформації про фінансовий лізинг в обліку та звітності, понятійний апарат, класифікація, документування, методика здійснення економічного аналізу та аудиту фінансового лізингу.

Незважаючи на досить значний ступінь розробок у вирішенні завдань з питань облікового забезпечення фінансового лізингу даний напрямок досліджень не втратив актуальності.

Перспективними напрямками дослідження можуть бути:

– розробка теоретико-методологічних та науково-методичних засад формування інформації про фінансовий лізинг в обліку, аналізі та аудиті;

– 04 лютого 2021 року було прийнято нову редакцію Закону України “Про фінансовий лізинг”, нововведення якого врегульовують значну частину договірних відносин між учасниками лізингової угоди: набуття права власності на об’єкт фінансового лізингу, передача лізингового майна третім сторонам тощо. Інформація щодо таких випадків має бути відображена у бухгалтерському обліку, що актуалізує розробку відповідної методичної бази;

– врахування вимог міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та їх адаптація до національної системи бухгалтерського обліку з питань фінансового лізингу;

– в умовах пандемії Covid-19 та воєнних дій особливого значення набуває розробка рекомендацій щодо відображення в обліку та звітності наслідків довгострокового розірвання договору фінансового лізингу та повернення лізингового майна;

– в умовах цифровізації зростає роль автоматизації облікових процесів, в тому числі і фінансового лізингу як для лізингодавця, так і для лізингоотримувача.

Список використаних джерел

1. Лайчук С. М. Облік і контроль лізингових операцій: теорія і практика : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.06.04 / С. М. Лайчук. – Житомир, 2002. – 20 с.

2. Бондар Т. А. Облік і контроль лізингових процесів: сучасний стан та перспективи розвитку : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.06.04 / Т. А. Бондар. – Київ, 2004. – 20 с.

3. Колеснікова О. М. Облік і аналіз лізингових операцій в сільському господарстві : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.06.04 / О. М. Колеснікова. – Київ, 2005. – 20 с.

4. Годованець О. В. Облік та аналіз фінансового лізингу як форми інвестування [Електронний ресурс] : дис. канд. екон. наук : 08.06.04 / О. В. Годованець. – Тернопіль, 2005. – 316 с. – Режим доступу: http://dspace.wunu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/1650/1/Hodovanets_dis1.pdf

5. Розмислов О. М. Облік і аналіз оновлення рухомого складу автотранспортних підприємств на умовах фінансового лізингу : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.06.04 / О. М. Розмислов. – Луганськ, 2005. – 20 с.

6. Хомуляк Т. І. Облік і аудит лізингових операцій : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09 / Т. І. Хомуляк. – Тернопіль, 2008. – 20 с.

7. Ілляшенко О. В. Облік і контроль лізингу в промисловості [Електронний ресурс] : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09 / О. В. Ілляшенко. – Київ, 2009. – Режим доступу: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0409U003273>.

8. Лобода Н. О. Методика та організація обліку і аналізу лізингових операцій : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09 / Н. О. Лобода. – Київ, 2010. – 21 с.

9. Ніколаєва С. П. Бухгалтерський облік основної діяльності лізингових компаній : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09 / С. П. Ніколаєва. – Житомир, 2014. – 21 с.

10. Клименко І. В. Бухгалтерський облік та аналіз автотранспортних послуг в умовах лізингу : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09 / І. В. Клименко. – Житомир, 2015. – 21 с.

References

1. Laichuk, S.M. (2002). *Oblik i kontrol lizynhovykh operatsii: teoriia i praktyka [Accounting and control of leasing operations: theory and practice]*. [Abstract PhD dissertation, Zhytomyr Institute of Engineering and Technology].

2. Bondar, T.A. (2004). *Oblik i kontrol lizynhovykh protsesiv: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku [Accounting and control of leasing processes: current state and development prospects]*. [Abstract PhD dissertation, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman].

3. Kolesnikova, O.M. (2005). *Oblik i analiz lizynhovykh operatsii v silskomu hospodarstvi [Accounting and analysis of leasing operations in agriculture]*. [Abstract PhD dissertation, National Agrarian University].

4. Hodovanets, O.V. (2005). *Oblik ta analiz finansovoho lizynhu yak formy investuvannia [Accounting and analysis of leasing operations in agriculture]*. [Abstract PhD dissertation, Ternopil University of National Economy].

5. Rozmyslov, O.M. (2005). *Oblik i analiz onovlennia rukhomoho skladu avtotransportnykh pidpriemstv na umovakh finansovoho lizynhu [Accounting and analysis of renewal of rolling stock of motor vehicle enterprises under the terms of financial leasing]*. [Abstract PhD dissertation, East Ukrainian Volodymyr Dahl National University].

6. Khomuliak, T.I. (2008). *Oblik i audyt lizynhovykh operatsii [Accounting and auditing of leasing operations]*. [Abstract PhD dissertation, Ternopil National University of Economics].

7. Illiashenko, O.V. (2009). *Oblik i kontrol lizynhu v promyslovosti [Accounting and control of leasing in industry]*. [Abstract PhD dissertation, Taras Shevchenko National University of Kyiv].

8. Loboda, N.O. (2010). *Metodyka ta orhanizatsiia obliku i analizu lizynhovykh operatsii [Methodology and organization of accounting and analysis of leasing operations]*. [Abstract PhD dissertation, State Academy of Statistics, Accounting and Auditing].

9. Nikolaieva, S.P. (2014). *Bukhhalterskyi oblik osnovnoi diialnosti lizynhovykh kompanii [Accounting of the main activity of leasing companies]*. [Abstract PhD dissertation, Zhytomyr State Technological University].

10. Klymenko, I.V. (2015). *Bukhhalterskyi oblik ta analiz avtotransportnykh posluh v umovakh lizynhu [Accounting and analysis of motor vehicle services under leasing conditions]*. [Abstract PhD dissertation, Zhytomyr State Technological University].

Отримано 29.05.2023

UDC 001.891:[336.77:658.91](477)

Yulia Peretiатko

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Economics, Accounting and Taxation
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)
E-mail: yuliaperetiатko@gmail.com. **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0003-1559-3710>
ResearchID: [M-5332-2016](https://orcid.org/0000-0003-1559-3710)

Pavlo Nahornyi

Applicant for higher education
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)
E-mail: inn5665@gmail.com. **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0002-8311-2491>

STATE OF SCIENTIFIC RESEARCHS ON FINANCIAL LEASING

In the article, an analysis of dissertation works of financial leasing for obtaining a scientific degree in the specialty "Accounting, analysis and audit" was carried out. The aim of this research was to assess the state of study of the problem and identify prospects for further development. The basis of the research was the abstracts of dissertations, available in the national repository of academic texts (<https://nrat.ukrintei.ua/>) with the keyword "leasing". According to the search results, 11 dissertation works were found. These works were analyzed using monographic, inductive-deductive and systematic-analytical methods.

In general, research was carried out in the accounting aspect in combination with analysis (6 works) and audit (3 works). The most researched issues are methodological aspects of forming information about financial leasing in accounting and reporting, conceptual apparatus, classification, documentation, methods of economic analysis and audit of financial leasing.

Despite the revealed rather thorough level of research by domestic specialists on the problems of accounting and analytical aspects of financial leasing, theoretical and practical issues related to the economy category of leasing remain relevant. Among the promising areas of development, it is possible to single out: methodological principles of accounting, analysis and audit of financial leasing; automation of financial leasing accounting processes; development of theoretical and methodological recommendations regarding the accounting of return of leased property, transfer of leased property to third parties, etc.

The obtained results prove the importance and appropriateness of further developments in the field of financial leasing and actualize the need for actual theoretical and practical research to improve methods and approaches to accounting, analysis and auditing of financial leasing.

Keywords: financial leasing; leasing; accounting; audit; scientific research.

Table: 1. References: 10.